

Commissie Koopkracht - Missie en Aanpak

Missie en doelstelling

Het nauwlettend volgen van ontwikkelingen die effect hebben op de koopkracht, met name die voor gepensioneerden. Het aangeven van primaire oorzaken van onevenwichtige ontwikkelingen voor die koopkracht en de daaruit af te leiden haalbare alternatieven voor een beter koopkrachtperspectief voor gepensioneerden en senioren.

Aangezien koopkracht de resultante is van meerdere factoren die onder te brengen zijn in hetzij de binnenkomende hetzij de uitgaande geldstromen van een huishouden, dienen trendmatige en abrupte afwijkingen in een van deze factoren bewaakt en waar nodig geduid te worden. Het gaat er daarbij om wat de uiteindelijke veranderingen zijn in het (vrij) besteedbaar inkomen van een huishouden, met name bestaande uit een of twee gepensioneerden. Om in kaart te kunnen brengen wat die trendmatige of schoksgewijze veranderingen zijn dient eerst de vertreksituatie, de huidige en die in het recente verleden, in kaart gebracht te zijn.

Definities

Algemeen (en internationaal) wordt koopkracht gedefinieerd als het inkomen van een huishouden dat vrij besteedbaar is. Met vrij besteedbaar wordt bedoeld dat het huishouden hier al dan niet binnen grenzen een keuze heeft. Bij het bepalen van de koopkracht is voorts de samenstelling (aantal volwassenen en kinderen) van het huishouden van belang.

Het besteedbaar inkomen (op huishoudniveau) wordt berekend door het totale bruto inkomen te verminderen met de te betalen premies en belastingen. Een bruto inkomen op zijn beurt bestaat uit het z.g. primair inkomen (= inkomen uit arbeid, onderneming en vermogen), vermeerderd met uitkeringen (w.o. AOW en pensioen) en toeslagen. Van elk van deze onderdelen zal dus gemonitord moeten worden wat op elk moment de status quo¹ is en wat de invloed daarop is van (voorgenomen) maatregelen.

Vermogen zit qua fictief voordeel al in de berekening van het primair inkomen², maar kan op andere manieren ook invloed hebben, zoals via de vermogensinkomensbijtelling die voor sommige zorg- en sociale voorzieningen van belang is. Vermogen is ook van invloed op de toekomstige erfbelasting.

Om de stap naar koopkracht te maken zijn nog een aantal verfijningen benodigd. De samenstelling van een huishouden (aantal personen, kinderen, enz.) heeft invloed op het gestandaardiseerd inkomen, d.w.z. het besteedbaar inkomen van een individu in een huishouden³. Aan de uitgavenzijde wordt in het algemeen uitgegaan van indexen als de CPI en/of HICP. Beide indexcijfers komen tot stand op grond van wegingsfactoren voor een groot aantal bestedingscategorieën die zo nodig jaarlijks herzien worden. Het is vooralsnog niet duidelijk of er voor senioren een significant ander bestedingspatroon bestaat waardoor een CPI voor ouderen zich anders zou ontwikkelen.

¹ Het gaat dan om bijvoorbeeld de mediane waarde, maar nog beter is de verdeling ervan over de populatie.

² Het voordeel uit sparen en beleggen in box 3 van de inkomstenbelasting

³ Hiertoe gelden de z.g. equivalentiefactoren, een matrixtabel die door het CBS gehanteerd wordt.

Inventarisatie

Van elk van de hiervoor genoemde componenten die uiteindelijk leiden tot een besteedbaar, resp. genormaliseerd inkomen, moeten de uitgangswaarden bekend zijn. Dit geldt zowel voor senioren/gepensioneerden als werkenden, opdat koopkrachtveranderingen voor gepensioneerden vergeleken kunnen worden met die voor werkenden.

Het CBS (m.n. StatLine) heeft diverse data overzichten over de verdeling van inkomen en vermogen. De online versie om tabellen te tonen heeft echter beperkingen. Daarom is een programma in Excel gebouwd om uitgaande van de complete CBS dataset snel een bepaalde doorsnijding te maken, de resultaten grafisch weer te geven en deze te vergelijken met andere doorsnijdingen. Aanvullend zijn er nog statistische gegevens van DNB, in het bijzonder over uitkeringen van pensioenfondsen.

Het uiteindelijk doel van de inventarisatie is om inzicht te krijgen in welke situaties representatief zijn voor de senioren in het land en eventuele deelpopulaties. De inventarisatie dient elk jaar verversst te worden met nieuw beschikbaar gekomen statistische data.

Doorrekening van primair naar besteedbaar inkomen

Hiervoor is een programma beschikbaar dat voor elk jaar vanaf 2001 in staat is dit door te rekenen. Belangrijkste inputgegevens zijn:

- Geboortedatum, bruto inkomen (exclusief de AOW) van een alleenstaande, dan wel twee partners;
- De eigen huis situatie;
- Het vermogen in box 3.

Op basis hiervan rekent het programma het volgende door:

- Totaal inkomen, incl. AOW, eventueel rekening houdend met datum van ingang;
- Te betalen premies en belastingen, rekening houdend met alle vrijstellingen;
- Alle van toepassing zijnde heffingskortingen;
- Voor de zorgverzekering: de inkomensafhankelijke bijdrage en de standaardpremie;
- Eventuele toeslagen, zoals zorg en/of huurtoeslag.

Op eenvoudige wijze kunnen twee jaren met elkaar vergeleken worden, in welk geval ook de gemiddelde verandering aan de uitgavenzijde (als CPI of HICP index) erbij betrokken wordt. De analyses kunnen worden gemaakt voor zowel werkenden als gepensioneerden. In het eerste geval wordt in de vergelijking de ontwikkeling van de cao-lonen betrokken.

Omdat naar alle waarschijnlijkheid het uitgavenpatroon van gepensioneerden afwijkt van dat van jongeren zal onderzocht worden of en zo ja welke invloed dat kan hebben op de bredere inflatiecijfers gebaseerd op CPI of HICP.

Periodieke en incidentele wijzigingen

- WML- en AOW-berekeningen
Twee maal per jaar wordt het wettelijk minimum loon aangepast aan de hand van de CEP (maart) en de MEV (september) ramingen van het CPB voor de contractlonen. Hieraan gekoppeld is de hoogte van de AOW uitkering en die kan daardoor ruim drie maanden voor de ingang van de halfjaarlijkse aanpassing berekend worden. Het is daarmee ook mogelijk de AOW ontwikkelingen te toetsen aan de inflatie.
- Heffingen (schijven, tarieven) en kortingen daarop worden jaarlijks aangepast. Het leeuwendeel gebeurt door de z.g. tabelcorrectiefactor die weer afgeleid is van de CPI verandering in een bepaalde periode. Bovenop deze automatische aanpassingen kunnen er ook nog beleidsmatige aanpassingen plaatsvinden die in het belastingplan (3^e dinsdag in september) opgenomen en na behandeling door de tweede en eerste kamer tot wet verheven worden. Dat wordt uiteindelijk verwerkt in bijvoorbeeld de wet op de inkomstenbelasting.
- Incidentele wijzigingen in bijvoorbeeld het belastingstelsel kunnen desgewenst relatief eenvoudig doorgerekend worden

Andere analyses

- Verdeling van inkomen en vermogen
Dit past in het kader van de inventarisatie van de huidige situatie, maar geeft ook inzicht in de verdeling ervan over de bevolking. Het CBS publiceert vanaf 2011 gegevens die als basis voor de analyse dienen. De tabellen voor inkomen en die voor vermogen zijn gescheiden, maar op een complexe manier blijkt het mogelijk toch iets meer inzicht over de relatie hiertussen te verkrijgen.
- De performance van pensioenfondsen
Op basis de jaarlijkse en kwartaalgegevens over diverse parameters van individuele pensioenfondsen kan een Excel programma inzicht verschaffen over de verschillen bijvoorbeeld op het gebied van de performance van de fondsen.
- Erf – en schenkbelasting
Dit is een relatief eenvoudig programma dat kan helpen om toekomstige heffingen van de erfbelasting te verminderen.
- Gevolgen verkiezingsprogramma's politieke partijen
In het najaar van 2020 zijn in de aanloop naar de verkiezingen de programma's van een tiental politieke partijen door het CPB doorgerekend en gepubliceerd. De totaal 1500 voorgenomen maatregelen/aanpassingen die voorgesteld werden zijn daarna systematisch gerangschikt en staan gereed voor het moment dat een regeerakkoord bekend zal worden.